

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
- Наставно-научном већу -

Одлуком Наставно-научног већа Економског факултета у Нишу бр. 04 – 1147/1 од 6. 05. 2014. године, именовани смо за чланове Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата **мр Предрага Убавића** под називом **„СТРАТЕГИЈСКЕ ОСНОВЕ И ПРАВЦИ РАЗВОЈА ТУРИЗМА НА ТЕРИТОРИЈИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ“**, о чему подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ДИСЕРТАЦИЈИ

Докторска дисертација кандидата мр Предрага Убавића под називом **„СТРАТЕГИЈСКЕ ОСНОВЕ И ПРАВЦИ РАЗВОЈА ТУРИЗМА НА ТЕРИТОРИЈИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ“** изложена је на 258 страна куцаног текста, укључујући списак коришћене литературе са 116 наслова (уџбеници, монографије, студије, чланци, статистички извештаји и друго), 32 интернет извора (веб странице државних институција, института, информативних гласила и др.), као и 52 табеле и један график, о чему постоји посебан приказ на почетку докторске дисертације.

Дисертација се, поред увода (1-9), закључка (240-247) и литературе (248-257), састоји из три дела и то:

Први део: **„Карактеристике досадашњег развоја туризма на територији Републике Србије“** (10-83);

Други део: **„Стратегијске основе развоја туризма Републике Србије“** (84-159);

Трећи део: **„Стратегијски циљеви и правци развоја туризма у Републици Србији“** (160-239).

2. АНАЛИЗА ДИСЕРТАЦИЈЕ

У *уводном делу* дисертације, кандидат полази од оцене да у структури савремене светске привреде све значајнију улогу и место заузима туризам који је, као водећа делатност у оквиру терцијарног сектора, остварио веома запажене резултате и постао својеврстан друштвено-економски феномен.

Узимајући у обзир услове који за развој туризма постоје у Србији, кандидат сматра да Србија перспективно треба да се окрене развоју туризма. При томе, кандидат се залаже за стратегијски развој туризма у Србији у будућем периоду, а не за његов *ad hoc* развој, као што је то био случај у прошлости.

Према мишљењу кандидата, уколико посматрамо Србију на пољу динамичних промена у светској привреди уопште, и у туризму посебно, лако се може извести закључак да она није, ни издалека, искористила своје туристичке потенцијале на крају прошлог (XX) и на самом почетку овог (XXI) века. У том правцу, посебан истраживачки интерес кандидат фокусира на стратегијске основе које постоје за развој туризма у Србији, као и на стратегијске циљеве и правце за његов даљи успешан развој. При томе, кандидат мр Предраг Убавић је, на основу изабраног предмета истраживања у овој докторској дисертацији, покушао да, пре свега, одговори на питање: *Зашто*

туризам као веома перспективна делатност нема већу улогу и значај у привреди Србије?

Као основни циљ истраживања ове докторске дисертације кандидат је изабрао стратегијске циљеве и правце развоја туризма у Републици Србији, уз констатацију да туризам може постати једна од водећих делатности у будућој привредној структури Србије.

Полазећи од дефинисаног предмета и циља, да би докторска дисертација била презентирана у складу са научно заснованим стандардима, кандидат је њен садржај утемељио на следећим хипотезама:

- (1) Република Србија има стратешке потенцијале за успешан развој туризма;
- (2) туризму као привредној делатности у Србији до сада није поклањана одговарајућа пажња;
- (3) велики застој у развоју српског туризма догодио се током последње деценије XX века;
- (4) на међународном и регионалном туристичком тржишту Србија није адекватно позиционирана;
- (5) развој туризма треба да допринесе комплексном привредном и друштвеном развоју Србије;
- (6) туризам је један од најважнијих фактора равномерног регионалног развоја Србије;
- (7) за ефикаснији будући развој туризма у Србији потребна је боља организованост и функционисање туристичке привреде, као и ефикаснија координација између ње и осталих учесника у туристичком пословању;
- (8) основа за брзо и успешно комерцијализовање туристичких потенцијала Србије је дефинисање туристичких кластера на њеној територији, као и приоритетних туристичких производа у оквиру њих;
- (10) за креирање туристичких производа високог квалитета и побољшање њихове конкурентске позиције неопходна је примена стратегијског планирања;
- (11) за успешан и стабилан дугорочни развој туризма у Србији потребно је да креатори њене економске и развојне политике прихвате чињеницу да је управо туризам једна од њених великих а неискоришћених развојних шанси.

У уводном делу дисертације кандидат је, исто тако, представио структуру дисертације по деловима, из чијег образложења се могу јасно уочити методе које је кандидат користио у истраживању. Наиме, кандидат је, сходно предмету и дефинисаном циљу истраживања, користио адекватан скуп методолошких поступака и техника карактеристичних за истраживања у области друштвених наука, а пре свега у економији. Базирајући истраживање на информацијама и подацима који су прикупљени из бројних извора домаће и стране литературе, као и са интернета, кандидат је користио следеће научно-истраживачке методе и то: аналитичко-синтетички метод, индуктивно-дедуктивни метод, метод апстракције и генерализације, математичко-статистичке методе (у обради емпиријске грађе), као и метод компарације (приликом поређења одређених показатеља и резултата остварених у туризму Србије са истим или сличним показатељима и резултатима оствареним у другим, углавном конкурентским, туристичким земљама).

У првом делу дисертације под називом „**Карактеристике досадашњег развоја туризма на територији Републике Србије**“ кандидат је, пре свега, указао на основне карактеристике развоја туризма у Србији током друге половине XX века. Због специфичних услова у којима је егзистирала Република Србија у посматраном периоду

(као једна од конститутивних јединица заједничке државе Југославије), на самом почетку ове дисертације, кандидат је презентирао најважније показатеље и основне карактеристике развоја туризма, управо у тој заједничкој држави, Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији (СФРЈ). Према мишљењу кандидата, развој туризма у Србији у другој половини XX века био је, у највећој мери, условљен њеним укупним друштвено-економским развојем. Међутим, као привредна делатност која има и своје специфичне карактеристике туризам се, у посматраном периоду, у Србији није развијао истим темпом као и привреда у целини.

Као период интензивнијег развоја туризма у Србији сматра се период од 1965. године до 1985. године, када су постигнути значајни резултати у туризму, као и у целокупној привреди. Међутим, почев од 1985. године па надаље, углавном, је забележено опадање туристичког промета у Србији, што је посебно дошло до изражаја у последњој деценији XX века.

Презентирајући бројне податке о оствареном туристичком промету у Републици Србији током друге половине XX века, затим податке о расположивој материјалној бази, инфраструктури, инвестиционим улагањима и оствареним резултатима, као и њиховим поређењем са адекватним показатељима који се односе на друге Републике у саставу бивше СФРЈ, у посматраном периоду, кандидат је дошао до закључка да у наведеном периоду (друга половина XX века) развоју туризма у Србији није поклањана одговарајућа пажња. Наиме, у наведеном периоду главна пажња била је посвећена развоју приморског туризма, док је он у континенталном делу земље (СФРЈ) био неоправдано запостављен. Овако изведен закључак, који је успешно аргументован статистичким подацима и квалитативном анализом, потврдио је једну од почетно постављених хипотеза у овој дисертацији.

Као главне проблеме у развоју туризма у Србији у другој половини XX века, кандидат је, посебно, истакао следеће: недостатак акумулације, неразвијену инфраструктуру, недостатак стручних кадрова, одсуство адекватне политике развоја туризма, неадекватну организованост туристичке делатности, као и деловање политичких и економских прилика у последњој деценији XX века.

На крају првог дела дисертације кандидат је анализирао утицај туризма на досадашњи развој Србије. У том контексту посебно је анализиран утицај туризма на досадашњи привредни развој Србије, а посебно утицај туризма на досадашњи друштвени развој Србије.

У оквиру утицаја туризма на досадашњи привредни развој Србије посебно место заузима потрошња туриста у местима које посећују. Као последица те потрошње настају одређени директни и индиректни утицаји туризма. Од директних утицаја размотрени су следећи утицаји туризма и то: на друштвени бруто производ, платни биланс, запосленост, инвестиције, бржи развој привредно недовољно развијених подручја итд.

Посебан утицај на привредни развој земље туризам остварује кроз своје мултипликативне ефекте, што се огледа у томе да се кроз туристичку потрошњу врши преливање бруто вредности, из руке у руку, чиме се покрећу нови привредни процеси.

Познато је да туризам, поред економског, има и шири друштвени, као и политички значај. Туризам, између осталог, пружа основу за проширење видика једног друштва, јер омогућава развој и одржавање добрих односа са другим земљама и народима што, у крајњој линији, доводи до смањења разних тензија, избегавања конфликта, јачања међудржавних односа и слично.

Дакле, кандидат закључује да је посматрано са друштвеног аспекта утицај туризма вишестран, јер он утиче на: културу, образовање, здравље људи итд.

С обзиром да туризам у процесу свог развоја поред позитивних може имати и бројне негативне последице, кандидат сасвим оправдано закључује да је неопходно да се дефинише одговорна менаџмент стратегија у циљу омогућавања одрживог развоја, како би се омогућило задовољење садашњих потреба, без угрожавања потреба будућих генерација. На тај начин потврђена је још једна од почетних хипотеза постављених у овој дисертацији.

У *другом делу* дисертације, који носи назив „**Стратегијске основе развоја туризма Републике Србије**“ кандидат, пре свега, анализира развој туризма у Републици Србији на почетку XXI века, а затим основне потенцијале за развој туризма у Србији, његове стратегијске предности и недостатке, стратегијско туристичко позиционирање Србије на међународном и регионалном туристичком тржишту, конкурентску позицију Србије као туристичке дестинације и указује на значај институционалних основа и нормативног регулисања развоја туризма у Србији.

По мишљењу кандидата на самом почетку XXI века, нормализацијом односа Савезне Републике Југославије, а тиме, и Републике Србије са најбитнијим међународним чиниоцима, дошло је до њеног враћања у скоро све међународне институције. Међутим, на основу расположивих статистичких података, кандидат је дошао до закључка да је туристички промет у Србији, у наведеном периоду, из године у годину бележио, како одређене успоне, тако и падове.

Глобално посматрано, Србија је земља са изузетним природним богатствима, богатом историјом, истакнутом културом и уметношћу, изузетно повољним географским и геостратегијским положајем, а налази се и близу региона са највећом туристичком тражњом на свету.

По мишљењу кандидата сам географски положај Србије, њен специфичан рељеф и клима, разноврсна флора и фауна, бројне реке и језера, бање и заштићене области природе, културно-историјски споменици и друго, представљају базу њеног богатог туристичког потенцијала.

Кандидат се, такође, слаже са оценом бројних експерата да туристички потенцијали Србије нису на одговарајући начин валоризовани, као и да Србија располаже потенцијалима за далеко интензивнији развој туризма и то за више врста, на релативно малом простору.

Као главне стратегијске предности за развој туризма у Србији кандидат је навео: позитиван однос становништва Србије према туризму, повољан геостратегијски положај Србије, знатан а недовољно искоришћен водни потенцијал (бање, реке, језера и друго), еколошки добро очувана пространа планина, аграрних подручја, ловно-риболовних зона и осталих пејзажа, као и богато археолошко и архитектонско наслеђе које има посебну историјску и уметничку вредност (на пример, српски средњовековни манастири, бројни археолошки локалитети итд.).

Насупрот наведеним стратегијским предностима, кандидат је у овом делу дисертације навео и главне стратегијске недостатке за развој туризма у Србији. По његовом мишљењу то су: непостојање свести о Србији као туристичкој дестинацији на међународном туристичком тржишту, непостојање општеприхваћене националне визије развоја туризма, недовољно артикулисана и успостављена просторно-урбанистичка регулатива за бројне туристичке дестинације и центре, недовољно чврста примена и контрола спровођења прописа из области заштите животне средине, прилична запуштеност друмске, железничке и речне инфраструктуре, мали број

функционалних аеродрома, недостатак високостручних хотелских и туристичких менаџера и других кадрова, ниска мобилност радне снаге, нефлексибилан систем запошљавања у туризму и друго.

У овом делу дисертације је, поред осталог, сагледана и реална конкурентска позиција Србије као туристичке дестинације на међународном и регионалном туристичком тржишту. У том правцу, кандидат сматра да се морају реално сагледати следећи кључни фактори: стратегијски потенцијали за успешан развој туризма, извршити анализа и процена актуелних и очекиваних трендова у глобалном туризму и утврдити реалне шансе Србије за успешан продор на регионално и међународно туристичко тржиште, као и реална и стручна анализа конкуренције.

Као главне конкуренте српске туристичке понуде кандидат посматра земље Средње и Југоисточне Европе (Чешку, Словачку, Пољску, Мађарску, Румунију и Бугарску), које своју туристичку понуду, као и Србија, углавном заснивају на континенталним ресурсима. Кандидат је, такође, мишљења да је веома битно истражити на чему се заснивају актуелне маркетинг и промоционе стратегије наведених конкурентских земаља. Поред тога, он истиче и неопходност јаке координаторске улоге државе у циљу побољшања конкурентности српског туризма и његових најважнијих туристичких производа. Основни задатак државе, односно одређене њене институције, требао би да буде иницирање и развој капиталних пројеката из области туризма.

Као главне актере садашње организације туризма у јавном сектору Србије кандидат је навео: ресорно Министарство, Туристичку организацију Србије (ТОС) и разна удружења и савезе (Удружење за угоститељство и туризам, ХОРЕС, YUTA, Удружење бањских и климатских места, Ловачки савез, Савез спортских риболоваца, Аутомото савез Србије, Удружење туристичких водича Србије и друго). На нивоу Аутономне Покрајине Војводине, појединих већих градова и локалних самоуправа функционишу одређене институције из области туризма, а све у циљу формирања конкурентног туристичког производа Србије и афирмације њених атрактивних туристичких потенцијала.

На крају овог дела дисертације, кандидат је разматрао значај институционалне основе и нормативног регулисања развоја туризма у Србији. Анализирајући досадашње прописе из области туризма код нас, кандидат је истакао да је у прошлом периоду ова област била доста слабо уређена. Све до половине 90-их година прошлог (XX) века област туризма и угоститељства у Србији била је уређена са свега три законска прописа и неколико подзаконских аката. Иако је најновији Закон о туризму из 2009. године регулисао доста спорних и раније недефинисаних ситуација, кандидат сматра да уколико желимо да се приближимо водећим туристичким земљама региона и света, неопходна су нова и савременија законска решења.

На темељу целокупне претходне анализе кандидат је у *трећем*, завршном, делу дисертације под називом „**Стратегијски циљеви и правци развоја туризма у Републици Србији**“ указао на: развојне процесе у светском туризму и њихове импликације на туризам Србије, визију развоја туризма Србије у XXI веку, стратегијске циљеве и правце развоја туризма у Србији, организованост туристичке делатности, примену концепта стратегијског планирања у туризму, као и на избор могућих стратегија за дугорочни развој туризма у Србији.

Полазећи од чињенице да је туризам један од најинтересантнијих феномена данашњице, који има веома брз тренд развоја у свету и који савременом човеку омогућава садржајно коришћење слободног времена кроз привремену промену места

боравка, он може постати и веома уносан бизнис за оне који се баве продајом туристичких производа и услуга.

У контексту претходно изнетих чињеница, кандидат је дошао до закључка да Република Србија у процесу дефинисања својих развојних циљева треба да посматра туризам као незаобилазан комплекс са неискоришћеним растућим потенцијалом. Претходно изнето запажање кандидата посебно добија на значају, с обзиром на то, да туризам у прошлости никада није био озбиљна тема развојне политике Републике Србије, те су због тога српски туристички потенцијали до сада остали недовољно валоризовани. Кандидат, такође, изводи закључак да визија развоја српског туризма треба да се базира на његовом схватању као ефикасном инструменту за укључивање српске привреде у међународну тржишну утакмицу и глобализацију.

По оцени кандидата за реализацију стратегијских циљева и праваца развоја туризма у Србији неопходно је испунити низ претпоставки и услова, међу којима се посебно издвајају: повољан амбијент за привређивање у туризму (стабилност привреде, адекватна фискална политика, повољна монетарно-кредитна политика, интернационализација пословања и друго), унапређење туристичког производа и осталих инструмената тржишног наступа на одабраним циљним тржиштима, адекватна заштита простора и животне средине итд.

Као један од веома битних разлога за развој туризма у Србији кандидат је навео и његов допринос равномернијем регионалном развоју земље. Многи делови, односно региони, на подручју Републике Србије који су привредно неразвијени или недовољно развијени, имају веома добре потенцијале за развој туризма, чијим би се активирањем и валоризацијом могле смањити постојеће разлике у нивоу привредне развијености у односу на привредно најразвијеније регионе.

Утврђивање приоритетних видова туризма у српској туристичкој понуди је, по мишљењу кандидата, веома битно питање у вези са дефинисаним стратегијским правцима развоја туризма у Србији. У том контексту кандидат је као најперспективније видове српског туризма навео: туризам великих градова, транзитни туризам, планински туризам, здравствени и бањски туризам, туризам на великим рекама и језерима, рурални туризам, туризам везан за посебна интересовања (лов и риболов, културу, верски туризам и друго), као и туризам везан за одређене догађаје. Наведени видови туризма могу уз скромнија инвестициона улагања да у релативно кратком временском периоду дају значајне резултате. Наравно, у каснијем периоду треба форсирати и оне видове туризма за које постоје солидни услови у Србији, али који, с друге стране, захтевају озбиљнија инвестициона улагања.

За реализацију стратегијских циљева и афирмацију наведених видова туризма потребна су адекватна финансијска средства за промоцију српске туристичке понуде. У том правцу, потребно је поред већ постојећих извора финансирања туристичке промоције пронаћи и нове изворе који ће обезбедити успешну туристичку промоцију Србије. По мишљењу кандидата, за ефикасно функционисање српске туристичке привреде неопходни су и адекватно образовани кадрови, а посебно они који раде на менаџерским позицијама. Од ових кадрова се захтева перманентно образовање и едукација у складу са интернационалним стандардима и искуствима.

За стварање и валоризацију интегралног туристичког производа Србије неопходна је и примена метода, принципа и техника стратегијског планирања. Кандидат сматра да туристичка привреда Србије и други носиоци туристичког развоја, у циљу обезбеђења дугорочног, како туристичког, тако и укупног привредног развоја

Републике Србије, треба да сагледају реално постојећу тржишну позицију, формулишу могуће стратегије и изврше избор оптималне стратегије.

На крају овог дела дисертације, кандидат је, полазећи од тренутног нивоа развијености туризма у Србији, њених расположивих туристичких потенцијала, материјалне базе, људских ресурса, актуелних кретања на савременом светском туристичком тржишту и осталог, као могуће стратегије за будући успешан дугорочни развој туризма у Србији предложио следеће: стратегију диференцирања туристичких производа/услуга, стратегију сегментације тржишта, стратегију пенетрације, стратегију развоја тржишта, стратегију развоја производа, стратегију диверсификације, стратегију диференцираних цена, као и различите стратегије које подразумевају интеграцију субјеката пословања у туризму.

После избора адекватне стратегије за дугорочни развој туризма у Србији, кандидат наглашава значај спровођења конкретних акција. По његовом мишљењу то ће, у великом броју случајева, захтевати и промену актуелног менаџмента, дефинисање нове културе рада, као и успостављање нове организационе структуре. За контролу реализације свих операција и активности у овом процесу неизоставна је примена стратегијске контроле, која треба да уочи евентуалне тешкоће и проблеме у спровођењу изабране стратегије и по потреби предузме одговарајуће корективне мере и акције. Само на тај начин, закључује кандидат, изабране стратегије довешће до остварења дефинисаних стратегијских циљева дугорочног и стабилног развоја туризма у Србији.

У *закључном делу* дисертације, кандидат је сумирао истраживања која су потврдила почетне хипотезе постављене у пријави докторске дисертације. По мишљењу кандидата, развоју туризма у Србији у току друге половине XX века није поклањана адекватна пажња од стране креатора економске и развојне политике. Нарочито неповољан период за развој српског туризма била је последња деценија XX века.

Околности у којима се одвијала туристичка делатност у Србији, у другој половини XX века, утицале су на то да Србија на почетку XXI века изгуби жељену конкурентску позицију у односу на своје главне конкуренте. Да би искористила своју солидну стратегијску основу за успешан и дугорочан развој туризма, Србија мора да усвоји адекватну стратегију, односно да дефинише стратегијске циљеве и правце његовог развоја.

Кандидат, закључује да би успешно пласирала свој интегрални туристички производ, на све пробирљивијем и захтевнијем регионалном и међународном туристичком тржишту, Србија мора, између осталог, и да развије концепт кластеризације у туризму. Сваки од дефинисаних кластера у туризму Србије треба да развија своје специфичне туристичке производе и да их пласира на одабраним циљним сегментима домаћег и међународног туристичког тржишта.

Темељан и, у потребној мери аналитичан, приступ кандидата омогућио је да се из резултата овог истраживања добију бројне конкретне смернице и предлози за даљи успешан развој туризма у Србији. Свакако да извесне предлоге вреди размотрити, јер они нуде могућа решења неких проблема који су у приличној мери кочили досадашњи развој туризма у Србији.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

Анализа докторске дисертације кандидата мр Предрага Убавића показује да изведени закључци и констатације, добијени аналитичком провером постављених

хипотеза имају чврсто утемељење у теоријској основи дисертације, као и у статистичким подацима и информацијама презентираним у њој. Ослањајући се на овакав методолошки приступ, презентирано истраживање стратегијских основа и праваца развоја туризма на територији Републике Србије је реализовано као садржајно компактна и конзистентна целина, са међусобно комплементарним и интерактивним деловима. Синтеза разноврсне литературе и интернет извора, који су коришћени приликом израде ове докторске дисертације, резултирала је, кроз добро компоновану структуру дисертације, комплексним и свестраним сагледавањем изабраног предмета истраживања.

На темељу аргументоване критичке анализе досадашњег развоја туризма у Србији, посебно током друге половине XX века, докторском дисертацијом мр Предрага Убавића реално су сагледана основна развојна ограничења туризма Србије и јасно су истакнути основни стратегијски циљеви и правци његовог будућег развоја. Јасним презентирањем основних показатеља развоја туризма у Србији, током друге половине XX и на самом почетку XXI века, дисертација је допринела прецизној дијагнози и анализи актуелног стања у њему.

Кандидат је детаљно анализирао расположиве потенцијале за развој туризма у Србији и на основу дефинисаних најважнијих стратегијских предности и недостатака за његов развој, методом компарације остварених резултата у садашњем туристичком развоју Србије са резултатима оствареним у најразвијенијим туристичким земљама и главним конкурентским земљама, успешно одредио конкурентску позицију Србије на међународном и регионалном туристичком тржишту. При томе, кандидат се приликом анализе конкурентности Србије као туристичке дестинације определио за модел који се базира на Индексу конкурентности путовања и туризма (*The Travel & Tourism Competitiveness Index - TTCI*), који је развијен од стране Светског економског форума (*World Economic Forum*).

Посебну пажњу завређује један од закључака кандидата, да је за Србију веома важно да реално сагледа сопствену економску стварност и да идентификује своју конкурентску позицију, при чему, сви актери туристичке понуде Србије треба да приступе имплементацији одређених програма туристичке конкурентности с циљем побољшања њене тренутне конкурентске позиције на међународном и регионалном туристичком тржишту. Кандидат, такође, закључује да Србија још увек није заузела адекватну конкурентску позицију у односу на друге туристичке дестинације у региону, посебно у односу на неке земље из суседства и свог ближег окружења, те је неопходно да у што краћем временском периоду изврши репозиционирање своје садашње конкурентске позиције, и брже и агресивније крене у даљи развој свог туризма. За успешно репозиционирање, по мишљењу кандидата, креатори развоја туризма и носиоци туристичке политике у Србији треба да формирају оптимални модел развоја Србије као туристичке дестинације. Такав модел развоја туризма треба да буде примењив у пракси, способан да елиминише или ублажи стратешке конкурентске недостатке, а у исто време и способан да неискоришћене потенцијале и капацитете претвори у покретачке снаге дестинације.

Кандидат, мр Предраг Убавић, је на веома јасан начин презентирао како држава Србија, посредством својих органа и институција, треба адекватно да постави институционалне основе за пословање туристичких субјеката, с једне стране, и дефинише мере економске, односно туристичке политике, с друге стране. Истраживачким напором кандидата, наведен је велики број позитивних правних норми (Закона и подзаконских аката) којима се регулише пословање у туристичкој делатности

Србије. Кандидат је чврстог уверења, да и поред тога што је постојећа правна регулатива из области туризма у Србији прилично обимна и разноврсна по материји коју регулише, ипак поједине области које су битне за функционисање туристичке делатности у Србији само су делимично правно регулисане или су регулисане неадекватним правним нормама (на пример, Закон о бањама). То пружа бројне могућности за различита нерегуларна понашања учесника у туристичком пословању. Имајући у виду претходно наведене чињенице, кандидат закључује да је неопходно да се изврши усклађивање наше правне регулативе из делокруга туристичке делатности са установљеним стандардима и прописима Европске Уније и водећих међународних организација из области туризма.

У докторској дисертацији мр Предрага Убавића дефинисана је, између осталог, и развојна визија српског туризма која, по мишљењу кандидата, мора да се базира на схватању да туризам треба да допринесе општем благостању становништва у смислу повећања животног стандарда и личне потрошње, просперитету привреде кроз раст прихода, профитабилности и њене опште ефикасности, општем напретку државе и друштва кроз смањење тренутне високе стопе незапослености, повећање девизног прилива, смањење спољњег дуга земље итд. Осим тога, кандидат сматра, да туризам треба да допринесе повећању конкурентске способности српске привреде и њеном активном укључивању у међународну тржишну утакмицу. При томе, Србија у својој туристичкој понуди треба да се фокусира на оне туристичке производе и услуге који ће јој у најкраћем могућем року, уз најмањи трансакциони трошак, омогућити максималне економске ефекте и при томе је максимално диференцирати од постојеће и потенцијалне конкуренције.

Као најважније стратегијске циљеве развоја туризма у Србији кандидат је навео: интензивирање развоја постојеће понуде, излазак на међународно туристичко тржиште, развој домаћег туризма, заштиту животне средине и корисника туристичких услуга и селекцију циљних тржишта и циљних сегмената.

Један од најзначајнијих резултата овог дела истраживања је трасирање главних праваца будућег развоја туризма Србије. У том контексту кандидат је посебно истакао следеће аспекте развоја српског туризма: просторни аспект, развој туристичке привреде у функцији комплексног привредног развоја Србије, туризам као фактор равномерног регионалног развоја, развој приоритетних видова туризма у Србији, развој туристичке промоције, као и образовање и избор адекватних кадрова у туризму.

Кандидат, кроз анализу развојних процеса у светском туризму и њихов утицај на туризам Србије, закључује да је глобализација и интернационализација пословања захватила и туристичку делатност, те су велике међународне корпорације из области туризма постале главни носиоци процеса развоја туризма и масовних туристичких кретања, остварујући тако и одређени утицај на развој осталих привредних делатности. Кандидат, такође, заступа став да интернационализацијом пословања туристичка привреда Србије може успешније да пласира своје туристичке производе и услуге на домаћем и међународном туристичком тржишту, као и да лакше усваја савремена знања, пословне технике и системе.

Кандидат је у овој дисертацији указао и на значај планирања у туризму. Он је, такође, указао и на најбитнија начела у планирању туристичког развоја Србије. То су следећа начела: оптималност, усклађеност, реалност, конкретност, научност, поступност, прегледност, демократичност, правременост, интегралност итд. Кандидат, даље, закључује да сви планови у вези с развојем туризма, на одређеном простору, морају бити усклађени са општим плановима друштвеног и економског

развоја, као и са урбанистичким и просторним планovima. Кандидат је, посебно, нагласио значај концепта стратегијског планирања за развој савременог туризма. Стратегијским планирањем у туризму доносе се стратегијске одлуке чији се ефекти манифестују у будућности.

Као посебан допринос ове докторске дисертације могу се навести и могуће стратегије за будући успешан и дугорочни развој туризма у Србији које је кандидат навео на самом крају истраживања. Кандидат, такође, закључује да је за успешну имплементацију изабраних стратегија туристичког развоја неопходан квалитетан и стручан менаџмент и запослени у туристичкој делатности, а цео процес треба да је праћен и адекватном стратегијском контролом.

Докторска дисертација кандидата мр Предрага Убавића под називом „**Стратегијске основе и правци развоја туризма на територији Републике Србије**“ резултат је научног приступа у постављању предмета, циља, хипотеза и структуре истраживања, у оцени резултата реализованих истраживања и предлагању конкретних решења за будући развој туризма у Србији.

Дисертација садржи све потребне одреднице оригиналног, квалитетног, научног и стручног истраживачког рада. То значи да је јасно постављена тема докторске дисертације као истраживачко питање, правилно дефинисано подручје истраживања и правилно изабрана литература. Ова докторска дисертација, такође, у потпуности испуњава постављене захтеве у погледу обима и квалитета рада, у односу на тему која је пријављена и одобрена.

Кандидат је у дисертацији испољио способност научно-истраживачког рада и остварио значајан научни, стручни и оригинални допринос у области развоја туризма у Републици Србији, посебно у области стратегијских основа, циљева и праваца његовог развоја. Сумирајући бројне закључке, констатације и резултате, до којих је дошао истраживањем у овој докторској дисертацији, кандидат је, између осталог, успео и да адекватно одговори на кључно питање постављено на основу изабраног предмета истраживања, које гласи: *Зашто туризам као веома перспективна делатност нема већу улогу и значај у привреди Србије?* При томе, кандидат је дао и неке конкретне предлоге за превазилажење постојећег стања чијом би се реализацијом омогућило успешније позиционирање туризма, као једне од водећих делатности, у будућој привредној структури Србије.

Научни допринос дисертације кандидата мр Предрага Убавића огледа се у томе што су резултати истраживања, до којих се дошло у овој дисертацији, потврдили постојање заиста великих, а недовољно искоришћених потенцијала за развој туризма у Србији. Решавањем најбитнијих проблема у досадашњем и актуелном стању у туризму Србије, као и дефинисањем и реализацијом стратегијских циљева његовог развоја, мора се упорно настојати да туризам постане једна од водећих привредних делатности у Србији, која би кроз коегзистенцијалне односе са другим привредним делатностима знатно допринела бржем привредном и укупном друштвеном развоју земље. Осим тога, добијени резултати могу се користити и приликом дефинисања даљег макро економског, регионалног и посебно туристичког развоја Србије и појединих њених региона.

Резултати добијени истраживањем у оквиру ове докторске дисертације, осим теоријског, имају и изванредан практичан допринос, пре свега, онима који непосредно раде на пословима планирања и управљања развојем у бројним предузећима, организацијама и институцијама из области туризма.

4. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ КОМИСИЈЕ

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата мр Предрага Убавића, имајући у виду све напред наведене чињенице, позитивно оцењује докторску дисертацију. У том смислу, Комисија предлаже Наставно-научном већу Економског факултета у Нишу да прихвати извештај о оцени докторске дисертације мр Предрага Убавића под називом „СТРАТЕГИЈСКЕ ОСНОВЕ И ПРАВЦИ РАЗВОЈА ТУРИЗМА НА ТЕРИТОРИЈИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ“ и да одобри њену јавну одбрану.

У Нишу, 6. маја 2014. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

**1. Др Живорад Глигоријевић, редовни професор
Економског факултета у Нишу**

**2. Др Зоран Аранђеловић, редовни професор
Економског факултета у Нишу**

**3. Др Видоје Стефановић, редовни професор
Природно-математичког факултета у Нишу**
